

Smrtne žrtve Maribora v času druge svetovne vojne in neposredno po njej

Marta Rendla

Dr., znanstvena sodelavka
Inštitut za novejšo zgodovino
Privoz 11, SI–1000 Ljubljana, Slovenija
e-pošta: marta.rendla@inz.si

Mojca Šorn

Dr., znanstvena sodelavka
Inštitut za novejšo zgodovino
Privoz 11, SI–1000 Ljubljana, Slovenija
e-pošta: mojca.sorn@inz.si

Izvleček:

Avtorici v prispevku na podlagi zbirke raziskovalnih podatkov *Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej* predstavita smrtne žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje na območju mesta Maribor. Žrtve primerjalno umestita v vseslovenski in pokrajinski okvir ter jih v nadaljevanju analizirata po različnih kriterijih (letu smrti, vojnem statusu, vzroku smrti, povzročitelju in državi smrti). Obravnavata tudi mladoletne smrtne žrtve, osredinita se predvsem na njihov socialni in vojni status oziroma medvojno vlogo ter vzrok, leto, državo in povzročitelja smrti. V sklepnem delu avtorici ugotavljata, da med žrtvami prevladujejo vojaške osebe, med temi je bilo največ prisilno mobiliziranih v nemško vojsko. Ker je bil Maribor kot strateško mesto večkrat tarča medvojnih zavezniških bombardiranj, po številu izstopajo tudi žrtve, ki so umrle v bombnih napadih, med njimi predvsem mladoletni otroci.

Ključne besede:

druga svetovna vojna, Maribor, smrtne žrtve, baza *Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej*

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije

Maribor, letnik 25 (2025), št. 3, str. 703–738, 75 cit., 9 slik, 12 preglednic

Jezik: slovenski (izvleček slovenski in angleški, povzetek angleški)

Uvod

Druga svetovna vojna ni odločala le o življenju in smrti vojakov, temveč tudi o življenju in smrti civilnega prebivalstva slovenskih mest in podeželja. Okupatorji so nad slovenskim prebivalstvom izvajali nasilje, ki je najprej krojilo vsa področja javnega življenja, kmalu pa je preraslo v fizično obračunavanje.¹ Po napadu sil osi na Sovjetsko zvezo so svoje akcije začele prve oborožene skupine slovenskega prebivalstva, katerih člani so se poimenovali partizani.² Njihove aktivnosti, ki so se po posameznih okupacijskih conah razvijale z različnim obsegom in močjo, so bile najprej usmerjene proti agresorjem, sčasoma, še zlasti v Ljubljanski pokrajini in tudi na nekaterih drugih območjih, a v manjši meri, pa tudi proti rojakom, predvsem tistim, ki jih je odporniško gibanje sumilo sodelovanja z okupatorji. Do opaznejšega obojestranskega nasilja je prišlo spomladi in poleti 1942 z nastajanjem vaških straž na italijanskem okupacijskem območju.³ Boj med partizansko in protipartizansko oziroma komunistično in protikomunistično stranjo pa se je z oblikovanjem domobranstva po kapitulaciji Italije samo še stopnjeval,⁴ pri čemer je treba poudariti, da takšnih formacij na Štajerskem ni bilo.

* * *

Slovensko ozemlje je med vojno postalo prostor petih različnih meja – med Nemci in Hrvati, med Nemci in Madžari, med Nemci in Italijani, med Madžari in Hrvati ter med Hrvati in Italijani. Razpad Jugoslavije je namreč s privolitvijo Hitlerjeve Nemčije in Mussolinijeve Italije omogočil nastanek Neodvisne države Hrvaške, ki je postala četrti okupator.⁵

Nemški rajh je po hitrem vojaškem porazu Kraljevine Jugoslavije aprila 1941 v njenem slovenskem delu (Dravski banovini) zasedel ozemlja Gorenjske, Koroške, slovenske Štajerske, severozahodnega dela Prekmurja in severnega dela Dolenjske.

¹ Mdr. gl. Monika Kokalj Kočevar, "Okupatorsko nasilje", *SLO : časi, kraji, ljudje : slovenski zgodovinski magazin (Slovenija in totalitarni časi: 80 let od konca druge svetovne vojne in komunističnega prevzema oblasti)*, št. 46 (2025), str. 80–89.

² O tem tudi Damijan Guštin, "Oboroženi upor in nastanek partizanskih enot", v: *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjene Slovenije do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992* (Ljubljana, 2006), str. 621–627.

³ Zdenko Čepič, Damijan Guštin in Martin Ivanič, *Podobe iz življenja Slovencev v drugi svetovni vojni* (Ljubljana, 2005), str. 255.

⁴ Gl. npr. Boris Mlakar, "Protirevolucionarni tabor in njegovo širjenje v obdobju pred kapitulacijo Italije", v: *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjene Slovenije do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992* (Ljubljana, 2006), str. 683–685; Boris Mlakar, *Slovensko domobranstvo: 1943–1945: ustanovitev, organizacija, idejno ozadje* (Ljubljana, 2003). O okupaciji, kolaboraciji in državljanski vojni podrobno Tamara Griesser Pečar, *Razdvojeni narod: Slovenija 1941–1945* (Ljubljana, 2005).

⁵ Gl. *Leto 1941 na Slovenskem: vojna in okupacija* (Ljubljana, 2021).

Hitlerjev obisk v Mariboru, 26. 4. 1941 (Muzej narodne osvoboditve Maribor, Fototeka)

Zasedeno ozemlje je razdelil na dve okupacijski enoti: Spodnjo Štajersko (*Untersteiermark*) s sedežem v Mariboru in pozneje v Gradcu ter zasedena območja Koroške in Kranjske (*gesetzte Gebiete Kärntens und Krain*) s sedežem na Bledu in pozneje v Celovcu. V upravno tvorbo Spodnja Štajerska je vključil dotedanjih 14 štajerskih okrajev in samostojnih mest ter dele okrajev Dravograd, Kamnik, Litija in Krško. Po treh mesecih okupacije je nemški okupator predvojno upravno razdelitev zasedenega ozemlja na okraje in občine nekoliko spremenil. Zasedeno slovensko Štajersko je julija 1941 razdelil na pet podeželskih okrožij (Maribor, Celje, Ptuj, Brežice in Trbovlje) ter mestno okrožje (Maribor), nekdanji ljutomerski okraj pa je v upravnem pogledu priključil okrožju Radgona na avstrijskem Štajerskem.⁶ Italija je okupirala Notranjsko, Ljubljano in del Dolenjske, Madžarska pa večino Prekmurja in tudi Medžimurje. Neodvisna država Hrvaška je zasedla manjši del južnega Posavja, in sicer pet naselij: Bregansko selo (današnja Slovenska vas), Nova vas pri Bregani (današnja Nova vas pri Mokricah), Jesenice na Dolenjskem, Obrežje in Čedem, kjer je živel okoli 800 ljudi. Z vključitvijo v novoustanovljeno občino Bregana je Neodvisna država Hrvaška te kraje formalno zasedla 27. septembra 1941.⁷

⁶ Marjan Žnidarič, "Okupacijska uprava v Slovenski Štajerski leta 1941", *Lex localis* II, št. 1 (2004), str. 21–43, str. 21 (dalje: Žnidarič, "Okupacijska uprava v slovenski Štajerski leta 1941").

⁷ Božo Repe in Kornelija Ajlec, "Okupacijske meje 1941–1945 skozi diplomatske arhive, življenje ljudi in ostanke na terenu", v: *Okupacijske meje 1941–1945* (Ljubljana, 2020), str. 7–32, tu str. 13 sl.

Slovensko Štajersko, ki je pripadla Nemčiji, je ta poimenovala Spodnja Štajerska (*Untersteiermark*). Čeprav je bil skupen namen vseh okupatorjev izbrisati slovenski narod kot etnično skupnost, pa je najostrejša sredstva uporabljal nemški okupator. Takoj je posegel po zapiranju narodnostno izpostavljenih in protifašistično usmerjenih oseb in političnih emigrantov s Primorskega, rasnem ocenjevanju ljudi, množičnem izganjanju ljudi; s pojavom odpora pa so vzniknile tudi nove oblike okupatorjevega nasilja, deloma preventivnega, predvsem pa represivnega, kaznovalnega značaja, ki so se izražale v množičnih zapiranjih ljudi, množičnih odgonih v konfinacijo in internacijo, pošiljanju na morišča ter plenjenju in uničevanju premoženja.⁸ Nemški okupator je tako nad prebivalci izvajal vsesplošno represijo,⁹ zelo pogosto je prihajalo tudi do zločinov, ki so bili v popolnem nasprotju z določili vojnega prava.¹⁰ Še zlasti nemški okupator je na odporniško akcijo nemudoma odgovoril z množičnimi streljanji talcev in deportacijami v koncentracijska taborišča, kjer so številni izgubili življenje. V prispevku prav zaradi navedenega podajava podobo izgub človeških življenj, ki jih je med drugo svetovno vojno na območju današnje občine Maribor utrpelo središče Spodnje Štajerske – Maribor, natančneje mestno okrožje Maribor, ki ga je nemški okupator formiral 1. julija 1941. Okrožje Maribor – mesto je poleg dotedanje mestne občine Maribor zajemalo še predvojne samostojne občine Hoče, Kamnico, Košake, Limbuš, Pobrežje, Radvanje in Studence. Pri tem so bili nekateri njihovi dotedanji deli iz njih izločeni. Okrožje Maribor – mesto, ki je obsegalo 115,11 km², je poleg mestne občine Maribor v navedenih sedmih zunanjih občinah zajemalo 25 naselij: v občini Hoče Bohovo, Rogozo, Razvanje, Pivolo ter Spodnje in Zgornje Hoče, v občini Kamnica Bresternico, Rošpoh in Kamnico, v občini Košaki Krčevino, Počehovo, Pekel, Meljski hrib in Košake, v občini Limbuš Pekre, Hrastje in Limbuš, v občini Pobrežje Dogoš, Zrkovce, Brezje, Težno in Pobrežje, v občini Radvanje Spodnje in Zgornje Radvanje ter občino Studenci, ki ni imela drugih naselij. Okoliške občine Studenci, Radvanje in Pobrežje so bile v celoti vključene v okrožje Maribor – mesto, medtem ko so bili deli občin Hoče, Kamnica, Košaki in Limbuš priključeni okrožju Maribor – podeželje. Okrožje Maribor – mesto pa je sestavljalo osem okrajev: Maribor center, Studenci, Radvanje, Limbuš, Kamnica, Košaki, Pobrežje in Hoče, čeprav

⁸ Vida Deželak Barič, "Posledice vojnega nasilja: smrtne žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje na Slovenskem", v: *Nasilje vojnih in povojnih dni* (Ljubljana, 2014), str. 12, 13.

⁹ Gl. Tone Ferenc, *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno. 1. Razkosanje in aneksionizem* (Ljubljana, 2006); Tone Ferenc, *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno. 2. Raznarodovanje* (Ljubljana, 2010); Tone Ferenc, *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno. 3. Nasilje in izkoriščanje gmotnih sil za potrebe okupatorskih držav* (Ljubljana, 2009).

¹⁰ Določila vojnega prava iz leta 1899 so zapisana v III. sekciji Haške konvencije o kopenskem vojskovanju (Aleksander Peklar, *Gestapo v Mariboru: diplomsko delo* (Maribor, 2014), str. 21 (dalje: Peklar, *Gestapo v Mariboru*)). Več v: "Laws of War: Laws and Customs of War on Land", *Yale Law School*, dostopno na: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp, pridobljeno: 25. 11. 2024.

se je v okupatorjevi mestni upravi bolj od te razdelitve uveljavila razdelitev na krajevne skupine Štajerske domovinske zveze, ki je bila ustanovljena 10. maja 1941.¹¹

Kot osnovo za analizo žrtev sva uporabili zbirko raziskovalnih podatkov *Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej* ali krajše *Popis žrtev druge svetovne vojne*, ki jo je Inštitut za novejšo zgodovino ustvaril med letoma 1997 in 2012 v okviru štirih raziskovalnih projektov. Dopolnjevanje zbirke je potem do leta 2025 potekalo v sodelovanju z zainteresirano laično in strokovno javnostjo pod okriljem infrastrukturnega programa *Raziskovalna infrastruktura slovenskega zgodovinopisja*. Od začetka leta 2025 pa imajo javnosti možnost na osnovi primarnih podatkov s posredovanjem natančnejših podatkov soustvarjati oziroma vzpostavljati vzporedno zbirko raziskovalnih podatkov.¹² Metodološko zbirka zajema žrtve, ki so imele med vojno stalno bivališče na območju današnje Republike Slovenije in so izgubile življenje zaradi vojne v času od vstopa Jugoslavije v vojno aprila 1941 do januarja 1946, ko se je odvila večina povojnega obračuna z dejanskimi in domnevnimi sodelavci okupatorjev in nasprotniki novih oblasti. Ker se je vojna za Primorsko, ki je bila v obdobju med vojnami del Italije, začela prej, so za ta del popisane žrtve po 10. juniju 1940. V popis so vključene tudi žrtve glavnine povojnega obračuna. Nova oblast je takoj po koncu vojne s pomočjo policije, Ožne ter aktivistov in narodnoosvobodilnih odborov zaprla, poslala v taborišča in brez sojenja ali po hitrih sodnih postopkih usmrtila "prave in domnevne kolaborante ter nasprotnike partizanstva in komunizma".¹³ Brez sojenja so bila odvzeta tudi življenja večine domobrancev, ki so ob koncu vojne pobegnili na Koroško, a so jih zadnje dni maja 1945 jugoslovanskim oblastem izročili Britanci.¹⁴ Po koncu druge svetovne vojne je bilo po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* na naših tleh brez sojenja pobitih 13.966 oseb.¹⁵

Žrtve mestnega okrožja Maribor najprej umestiva v širši okvir in jih predstaviva primerjalno. Nato jih predstaviva po letu smrti, po vojnem statusu,

¹¹ Žnidarič, "Okupacijska uprava v slovenski Štajerski leta 1941", str. 25.

¹² "Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej", *Zgodovina Slovenije – Sistory*, dostopno na: <https://www.sistory.si/www2?t=desc>, pridobljeno: 25. 11. 2024.

¹³ Peter Vodopivec, *Od Poblinove slovnice do samostojne države. Slovenska zgodovina od konca 18. do konca 20. stoletja* (Ljubljana, 2006), str. 309 (dalje: Vodopivec, *Od Poblinove slovnice do samostojne države*). Gl. tudi Jera Vodušek Starič, "Prevzem oblasti po vojni in vloga OŽNE – obračun," v: *Slovenija v letu 1945: zbornik referatov* [z mednarodnega znanstvenega posveta Slovenija v letu 1945, 27. in 28. septembra 1995 v Ljubljani] (Ljubljana, 1996).

¹⁴ Vodopivec, *Od Poblinove slovnice do samostojne države*, str. 308–311.

¹⁵ Interna baza Inštituta za novejšo zgodovino (INZ): Tadeja Tominšek Čehulić, Mojca Šorn, Marta Rendla, Dunja Dobaja: *Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej* [Zbirka] (dalje: Interna baza INZ).

Maribor, april 1941 (Muzej narodne osvoboditve Maribor, Fototeka)

vzroku in povzročitelju smrti ter državi smrti. Sledi predstavitev mladoletnih smrtnih žrtev, ki so imele ob začetku druge svetovne vojne domovinsko pravičo v Mariboru in niso preživele. Pozornost namenjava njihovem socialnemu statusu, vojaškemu statusu in pa vzroku, letu, državi ter povzročitelju smrti. V sklepnem delu posledice vojne po posameznih pokrajinah predstaviva tudi z demografskega vidika.

Smrtne žrtve mestnega okrožja Maribor med drugo svetovno vojno

Maribor, ki je bil že pred vojno izpostavljen agresivni nacistični propagandi in je beležil relativno velik delež nemškega prebivalstva – ob popisu leta 1931 se je 2741 oseb opredelilo za Nemce –, je predstavljal poseben primer okupacije.¹⁶ Predvojno delovanje nemške pete kolone oziroma članov Švabsko-nemške kulturne zveze (*Kulturbund*), organizacije nemških manjšinskih otokov v Kraljevini SHS, je imelo za posledico, da je nemška manjšina padec Maribora v roke nemškega okupatorja pozdravila z navdušenjem.¹⁷ *Kulturbund* je imel

¹⁶ Peklar, *Gestapo v Mariboru*, str. 15.

¹⁷ "Auferstehung 1941", *Marburger Zeitung*, 12. in 13. 4. 1941, št. 82–83, str. 1.

Maribor, Aleksandrova cesta (današnja Partizanska cesta), april 1941 (Muzej narodne osvoboditve Maribor, Fototeka)

proste roke pri obračunavanju z nasprotniki oziroma v mestu živečimi Slovenci.¹⁸ Okupacijski aparat je nemudoma začel s ponemčevanjem, vojska in orožništvo sta prve akcije oziroma aretacije, ki so jim sledile deportacije, izvedla že aprila 1941.¹⁹ Fizično nasilje nemškega okupatorja je trajalo vse do konca druge svetovne vojne in je terjalo veliko smrtnih žrtev – mestno okrožje Maribor je utrpelo najmanj 4000 žrtev, kar je pomenilo 5,5-odstotno izgubo tamkajšnjega prebivalstva. Populacijska izguba mestnega okrožja Maribor je ugotovljena na osnovi ljudskega štetja prebivalstva, ki je bilo za tedanjo okupacijsko pokrajino Spodnjo Štajersko, torej slovensko Štajersko in del Dolenjske, izvedeno 10. oktobra 1941. Okrožje Maribor – mesto je takrat štelo 71.440 prebivalcev²⁰ in

¹⁸ Konec leta 1942 je bilo v okrožju Maribor mesto 38.530 članov Švabsko-nemške kulturne zveze (Zdenka Rogl in Marjan Žnidarič, *Maribor: 1941–1945* (Maribor, 1975), str. 8 (dalje: Rogl in Žnidarič, *Maribor*)). Gl. tudi Tone Ferenc, "Gestapo v Sloveniji", v: Rupert Butler, *Ilustrirana zgodovina gestapa* (Radenci, 1998), str. 214 (dalje: Ferenc, "Gestapo v Sloveniji"); Daniel Šiter, "Švabsko-nemška kulturna zveza in vloga njenih članov na Slovenskem v letih 1922–1945", *Kronika* 70, št. 1 (2022), str. 141–160, še posebej str. 151 sl.).

¹⁹ Podrobnosti Rogl in Žnidarič, *Maribor*, str. 8 sl. Gl. tudi Milan Ževart, *Izganjanje Slovencev na Štajerskem in Koroškem 1941–1945* (Maribor, 1991).

²⁰ Iz popisa prebivalstva z dne 25. 4. 1942 je razvidno, da je v Mariboru živelo 70.655 oseb v 18.646 gospodinjstvih, po popisu z dne 29. 11. 1942 pa 68.202 oseb (Marjan Žnidarič, *Do pekla in nazaj. Nacistična okupacija in narodnoosvobodilni boj v Mariboru 1941–1945* (Maribor, 1997), str. 71 in 72 (dalje: Žnidarič, *Do pekla in nazaj*)).

Zamenjava slovenskih napisov z nemškimi, Aleksandrova cesta, april 1941 (Muzej narodne osvoboditve Maribor, Fototeka)

je s 3946 žrtvami po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* glede na Spodnjo Štajersko utrpelo za 0,1 odstotka višji delež populacijskih izgub. Spodnja Štajerska je namreč s skoraj 32.000 žrtvami utrpela 5,4-odstotno izgubo prebivalstva. Pri številu prebivalstva Spodnje Štajerske sva metodološko upoštevali tudi izseljeno prebivalstvo iz Posavja in južne Štajerske (53.512 izseljenih oseb je prišteti 542.954 prebivalcem z 10. oktobra 1941).

Širši kontekst pokaže, da je Slovenija z nekaj več kot 100.000 žrtvami utrpela 6,7-odstotno izgubo prebivalstva. Tolične so tudi ocene izgub za Jugoslavijo. S 6,7 odstotka izgub prebivalstva se Slovenija tako uvršča med zmerno prizadete države. Izgube prebivalstva v Sovjetski zvezi so bile denimo ocenjene na

13,7 odstotka, na Poljskem pa na 16 odstotkov. Po izgubah prebivalstva je Slovenija blizu Madžarski, ki je beležila 6,3-odstotno izgubo prebivalstva, in Avstriji s 5,8-odstotno izgubo prebivalstva.²¹ Poudarjava, da je v statistiki prebivalstva upoštevano tudi prebivalstvo, ki je spadalo pod Italijo. Po sklenitvi Rapalske pogodbe leta 1920 je v Italijanskem kraljestvu ostalo približno 325.000 Slovencev, od teh okoli 130.000 na ozemlju, ki je spadalo pod Italijo tudi po drugi svetovni vojni.

* * *

Za razmere v Mariboru je bilo značilno, da se je nasilje začelo takoj po okupaciji. Prvim sabotažnim akcijam, ki so jih junija 1941 organizirale skojevske in komunistične skupine, so sledile aretacije podpornikov in sodelavcev odporniškega gibanja. Okupator je posegel po "najhujši obliki nasilja – po streljanju talcev".²² V letu 1941 je bilo največ streljanj na Spodnjem Štajerskem prav na dvorišču mariborskih sodnih zaporov. Prvo streljanje je bilo 24. avgusta; po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* so ustrelili enajst talcev. Vzrok za streljanje je bil napad na orožniško postajo, ki ga je izvedla Pohorska četa v Ribnici na Pohorju.²³ V letu 1942 se je nasilje nemškega okupatorja stopnjevalo, še vedno so streljali talce, pošiljali ljudi v koncentracijska taborišča, na prisilno delo, veliko je bilo represalij proti svojcem ustreljenih partizanov in talcev, začela se je mobilizacija slovenskih fantov v nemško vojsko,²⁴ nekateri od njih so življenje izgubili še pred koncem leta.

Situacija ni bila nič boljša v letu 1943, podatki namreč pokažejo, da je število žrtev mesta Maribor, tako kot velja tudi na splošno za druga mesta, naraščalo z leti trajanja vojne. Največ žrtev je mesto utrpelo v letih 1944 in 1945. Leta

²¹ Vida Deželak Barič in Marta Rendla, "Druga svetovna vojna in viktimološka podoba Zasavja," v: *Žrtve druge svetovne vojne v Zasavju* (Trbovlje, 2012), str. 107.

²² Rogl in Žnidarič, *Maribor*, str. 14.

²³ Prav tam.

²⁴ Žnidarič, *Do pekla in nazaj*, str. 217; Gregor Jerman, Franc Fideršek, Boris Pšeničnik, Rudolf Holzer in Ludvik Puklavec, *Prisilna mobilizacija na Štajerskem* (Celje, 2003), str. 34 sl. Gl. tudi Monika Kokalj Kočevar, "Prisilni mobiliziranci v nemško vojsko", *SLO : časi, kraji, ljudje : slovenski zgodovinski magazini* (Slovenija in totalitarni časi: 80 let od konca druge svetovne vojne in komunističnega prevzema oblasti), št. 46 (2025), št. 46 (2025), 50–55. – Sigfried Uiberreither, šef civilne uprave na Spodnjem Štajerskem, je 24. 3. 1942 izdal odredbo o uvedbi vojaškega prava, ki je izenačila vojaško obveznost na slovenskem Štajerskem z vojaško obveznostjo, ki je veljala v avstrijski Štajerski. Ker do formalno-pravne priključitve Spodnje Štajerske k Tretjemu rajhu nikoli ni prišlo, je bila mobilizacija Slovencev v nemško vojsko v nasprotju z mednarodnim pravom. Kljub temu je nemški okupator v letih 1942–1945 vpoklical 22 letnikov moških, ki so bili rojeni med letoma 1908 in 1929. Prvi naborniki letnikov 1923 in 1924 so bili mobilizirani julija 1942 (Jerman, Fideršek, Pšeničnik, Holzer in Puklavec, *Prisilna mobilizacija na Štajerskem*, str. 35–43).

Dvorišče sodnih zaporov v Mariboru, kjer je okupator v letih 1941–1943 ustrelil 661 organizatorjev in sodelavcev osvobodilnega gibanja (Muzej narodne osvoboditve Maribor, Fototeka)

1944 je zaradi vojne umrlo 1257 ljudi ali skoraj 32 odstotkov žrtev, leta 1945 pa je ne glede na to, da je vojna trajala le štiri mesece in pol, umrlo 1485 ljudi ali dobrih 37 odstotkov vseh žrtev Maribora.

Preglednica 1: Število žrtev mesta Maribor po letu smrti (od 1941 do januarja 1946)

Leto smrti	Število
Neznano	146
1941	220
1942	279
1943	416
1944	1257
1945	1485
1946	143
Skupaj	3946

Za vzpostavitev žrtvoslovne slike je pomembno ugotoviti vpetost žrtve v vojno dogajanje. Osnovna ločnica v okviru zgodovinskih procesov namreč poteka med uniformiranimi oboroženimi osebami in civilnim prebivalstvom. Strukturna analiza žrtev mestnega okrožja Maribor v tem kontekstu glede na vojni status oziroma vlogo posamezne žrtve med vojno kaže, da je največ žrtev, skoraj 42 odstotkov, bilo med vojaškimi osebami (na slovenski ravni je vojaških oseb med žrtvami 55 odstotkov). Med uniformiranimi oboroženimi osebami, ki so izgubile življenje, je bilo največ, 898 oseb ali 54 odstotkov, prisilno mobiliziranih Slovencev v redno nemško vojsko (*Wehrmacht*). Mobiliziranci v nemško vojsko, ki so množično začeli umirati leta 1943, v zadnjih letih vojne pa se je njihovo umiranje, še zlasti na vzhodni fronti, še stopnjevalo, predstavljajo skoraj 23 odstotkov mariborskih žrtev. Med vojaškimi osebami sledijo žrtve med partizani, ki so najpogosteje izgubili življenje v spopadih z nemškim okupatorjem. Iz te skupine je umrlo 482 oseb, dobrih 12 odstotkov vseh mariborskih žrtev. Na ravni Slovenije je največ žrtev po vojnem statusu izhajalo iz vrst partizanskih enot, blizu 28.000 ali skoraj 28 odstotkov. Treba je opozoriti, da je med žrtvami iz vrst pripadnikov oboroženih uniformiranih enot aprilska vojna leta 1941 kljub svoji kratkotrajnosti terjala neposredno najmanj 17 življenj vojakov Jugoslovanske kraljeve vojske. Med žrtvami druge svetovne vojne je sicer izgubilo življenje 38 pripadnikov Jugoslovanske kraljeve vojske, a so umrli v kasnejših mesecih leta 1941 in tudi v letih pozneje v različnih okoliščinah (za posledicami ran, v vojnem ujetništvu).²⁵

Druugo največjo skupino žrtev mariborskega mestnega okrožja predstavlja jo žrtve iz vrst civilnega prebivalstva – 1580 oziroma 40 odstotkov (na slovenski ravni je civilnih oseb med žrtvami 25 odstotkov). Naj pojasniva, da je skupina žrtev iz vrst civilnega prebivalstva po notranji strukturi precej raznolika s stališča vpetosti žrtev v vojno dogajanje. V tej skupini so žrtve, ki v vojno dogajanje niso aktivno posegale (npr. otroci, žrtve ob aprilskem napadu na Jugoslavijo, žrtve bombardiranj itd.), pa tudi tiste, ki jih ne moremo imeti za "navadne" civiliste (npr. sodelavci partizanskega tabora, sodelavci protipartizanskega tabora). Prav tako relativno visok delež predstavljajo osebe, za katere vojnega statusa oziroma njihove medvojne vloge ni bilo mogoče ugotoviti – takih je dobrih 15 odstotkov oziroma 602 žrtvi –, pri čemer dodajava, da je delež žrtev neznanega statusa za celotno Slovenijo manjši; znaša dobrih 11 odstotkov.

²⁵ Vpogled v partizanstvo nudi več del, mdr. France Filipič, *Prvi poborski partizani* (Maribor, 1965); France Filipič, *Poborski bataljon: poglavje iz zgodovine narodnoosvobodilne borbe v severovzhodni Sloveniji* (Ljubljana, 1963); Milan Ževart, *Lackov odred: Lackova četa, Lackov bataljon, Poborski-Lackov odred* (Maribor, 1988).

Preglednica 2: Število žrtev mestnega okrožja Maribor glede na vojni status

Vojni status	Število
Neznano	602
Aktivist OF	115
Civilist	1580
Jugoslovanska kraljeva vojska	38
Nemška policija	14
Nemška vojska	898
Partizanske oborožene formacije	482
Oborožene protipartizanske enote	48
<i>Schutzstaffel</i>	47
Varnostne organizacije	11
Wehrmannschaft	101
Drugo	10
Skupaj	3946

Glede na način smrti je največ žrtev iz Maribora življenje izgubilo v situacijah, povezanih z vojaškim delovanjem. Neposredno v oboroženem spopadu je umrlo 886 oseb ali dobrih 22 odstotkov vseh mariborskih žrtev, nadaljnjih 624 oseb ali skoraj 16 odstotkov pa je bilo pogrešanih. Večina (55 odstotkov) v spopadu umrlih Mariborčanov je bila iz vrst prisilno mobiliziranih v redno nemško vojsko, skoraj tretjina pa je bila pripadnikov partizanskega odporniškega gibanja. Na drugem mestu so žrtve bombardiranj – 493 oseb, ki predstavljajo 12,5 odstotka mariborskih žrtev. Večina žrtev zavezniških bombardiranj – 434 oziroma 88 odstotkov umrlih v bombardiranjih – je bila iz vrst civilnega prebivalstva, petina je bila mladoletnih. Poudarili bi, da mariborske žrtve bombardiranj v celotnem številu umrlih zaradi bombardiranj, uvrščenih v popis, predstavljajo skoraj petino.²⁶ Ta številka niti ni presenetljiva, saj je bil Maribor med najbolj bombardiranimi kraji na območju takratne Jugoslavije.²⁷ Maribor in celotno slovensko Štajersko so Nemci namreč v vseh pogledih vključili v vse sisteme Tretjega rajha. Ker je Maribor imel pomembno prometno lego, je postal eno

²⁶ Interna baza INŽ.

²⁷ Žnidarič, *Do pekla in nazaj*, str. 291.

izmed ključnih vojaških središč. Prometna lega in še posebej visokokvalificirana delovna sila pa sta predstavljali odločilna dejavnika, da so se Nemci kmalu po okupaciji odločili v mestu zgraditi tovarno za potrebe nemške oboroževalne industrije – Tovarno letalskih motorjev na Teznu. Maribor kot središče industrijske in ekonomske infrastrukture je v zadnjih dveh letih vojne postal tarča strateškega bombardiranja zaveznikov.²⁸ To je pomenilo neprestane zračne napade na nasprotnikovo kritično infrastrukturo.²⁹ V Mariboru je prvi cilj zavezniške ofenzive postala vojaška industrija, Tovarna letalskih motorjev na Teznu, sledili pa so napadi na železniško infrastrukturo. Nekdanja Južna železnica, ki je povezovala Dunaj z edinim avstrijskim pristaniščem Trstom, je bila jeseni 1944 tudi edina prometna žila, po kateri so lahko Nemci hitro in učinkovito oskrbovali fronto v Italiji in na jugu Balkana. Zato so bili Glavni, Koroški in Tezenski kolodvor, železniški most čez Dravo in železniško križišče proti Koroški in s Pragerskega proti Budimpešti ter železniške delavnice na Studenih zadnje mesece vojne glavni cilji zavezniških bombnikov.³⁰

Prvi bombni napad, ko je na Maribor padlo 276 bomb, je Maribor doživel 7. januarja 1944. Ker se podatki o številu žrtev zavezniških bombardiranj v literaturi razlikujejo od podatkov v *Popisu žrtev druge svetovne vojne*, v nadaljevanju navajava oboje. V prvem bombnem napadu je torej po navedbah v literaturi življenje izgubilo 55 oseb, 52 je bilo ranjenih,³¹ po *Popisu žrtev druge svetovne vojne* pa 48. Do jeseni mesto ni doživelo novega napada iz zraka, je pa doživelo 79 alarmov. 13. oktobra je na mesto padlo nekaj bomb, a smrtnih žrtev ni bilo. 14. oktobra je v letalskem napadu na mesto padlo 560 bomb, po navedbah v literaturi in podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* je življenje izgubilo 76 oseb, 152 pa je bilo ranjenih.³² Četrty napad je sledil čez nekaj dni. Tako iz literature kot tudi iz *Popisa žrtev druge svetovne vojne* izhaja, da je v bombardiranju 17. oktobra življenje izgubilo šest oseb, dve sta bili ranjeni. V bomb-

²⁸ O vojaško-strateški vlogi Maribora Tomaž Kladnik in Mateja Matjašič Friš, "Maribor med obema vojnama in vprašanje vojaške infrastrukture", *Studia Historica Slovenica* 21, št. 3 (2021), str. 789–823.

²⁹ Vladimir Prebilič in Lara Iva Dreu, "Bombardiranje Maribora 1944–1945 kot del angloameriškega strateškega bombardiranja nemške vojaške industrije in prometnih zvez v luči primerjave slovenskih in angloameriških arhivskih virov", *Studia Historica Slovenica* 22, št. 1 (2022), str. 197, 198, 212 (dalje: Prebilič in Dreu, "Bombardiranje Maribora").

³⁰ Prebilič in Dreu, "Bombardiranje Maribora", str. 201; Sašo Radovanovič in Senka Dreu, *Maribor pod točo bomb. Taborišče smrti* (Miklavž na Dravskem polju, 2022), str. 12 (dalje: Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*). Gl. tudi Sašo Radovanovič, "Bombardiranje Slovenije 1944–1945. Neeksplodirane letalske bombe kot živa dediščina," *SLO : časi, kraji, ljudje : slovenski zgodovinski magazin (Slovenija in totalitarni časi: 80 let od konca druge svetovne vojne in komunističnega prevzema oblasti)*, št. 46 (2025), str. 74–79.

³¹ Navodila za ukrepanje ob bombnem napadu so bila za slovensko Štajersko izdelana šele po tem prvem napadu. V protiletalsko obrambo se je vključila okupacijska uprava, pa tudi mariborski župan Fritz Knaus. V mestu Maribor je bilo 28 javnih zaklonišč (Marjan Žnidarič, *Cilj Maribor. Ob 60-letnici bombnih napadov na Maribor* (Maribor, 2004), str. 13–14 (dalje: Žnidarič, *Cilj Maribor*)).

³² Žnidarič, *Do pekla in nazaj*, str. 293.

nem napadu 21. oktobra 1944, ko je na mesto padlo okoli 1500 bomb, je po navedbah v literaturi življenje izgubilo 18 oseb, več kot deset je bilo ranjenih, po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* so umrle tri osebe. 1. novembra je bil zabeležen šesti napad, izvedlo ga je eno letalo, ki je odvrгло osem bomb. Pet oseb je tako po navedbah v literaturi kot po *Popisu žrtev druge svetovne vojne* umrlo, pet je bilo ranjenih. V manjšem napadu 5. novembra žrtev ni bilo.³³ Naslednji dan je na mesto padlo 200 rušilnih bomb, ki so po podatkih v literaturi ubile sedem oseb in štiri ranile, po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* je to bombardiranje terjalo življenje ene osebe. 7. novembra so zavezniška letala odvrгла 1350 bomb, po navedbah v literaturi je življenje izgubilo 14 oseb, ena pa je bila ranjena, po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* je umrlo devet oseb. V naslednjih dveh napadih, 17. in 19. novembra, je na mesto padlo 253 bomb, po navedbah v literaturi so ubile 26 oseb in jih 18 ranile, po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* so ubile 21 oseb. 30. novembra je na mesto padlo dvanajst bomb, ki so po navedbah v literaturi terjale 19 življenj, 14 oseb je bilo ranjenih, po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* pa je ta bombni napad terjal 22 življenj. V bombnem napadu 6. decembra 1944 je bilo po navedbah v literaturi ubitih 52 oseb in 30 ranjenih, po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* pa 23. V drugi polovici decembra sta bila še dva bombna napada, 19. in 27. decembra. Zavezniška letala so odvrгла 1600 bomb, po navedbah v literaturi je bilo ubitih 26 oseb in osem ranjenih, po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* pa je življenje izgubilo 18 oseb.³⁴ V začetku leta 1945 je prišlo do bombardiranj 4., 15. in 31. januarja, življenje je po navedbah v literaturi izgubilo 15 oseb, medtem ko je bila ena ranjena, po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* je bilo ubitih pet oseb. Sledili so napadi 1. in 2., 13. in 14. februarja. V zadnjih dveh dneh najhujših napadov februarja 1945 je na mesto padlo 2650 bomb, po navedbah v literaturi so ubile 28 oseb in jih 30 poškodovale, po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* pa so ubile 20 ljudi. Bombni napad 1. marca je bil obsežen, odvrženih je bilo 1200 bomb. Po navedbah v literaturi so ubile 75 oseb, po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* pa 59. V letalskem napadu 8. marca je bilo po navedbah v literaturi ubitih 14 oseb in ena ranjena, po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* pa 15 oseb. 1. aprila je na mesto padlo okrog 3500 bomb, zavezniki so želeli porušiti železniški in glavni most. Življenje je po navedbah v literaturi izgubilo 32 oseb, 15 je bilo ranjenih,³⁵ po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* je v tem napadu umrlo 23 oseb. Napad 11. aprila 1945 večje škode ni povzročil, dan kasneje je sledil devetindvajseti – zadnji bombni napad. Na mesto je

³³ Prav tam, str. 294.

³⁴ Prav tam, str. 295.

³⁵ Prav tam, str. 296.

padlo 1220 bomb, po navedbah v literaturi je 14 oseb izgubilo življenje, štiri so bile ranjene, po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* pa je zadnji zavezniški bombni napad terjal 15 življenj. V devetindvajsetih bombnih napadih je 1518 zavezniških letal na mesto Maribor odvrгло 15.795 bomb, ki so porušile ali poškodovale 47 odstotkov zgradb in po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* ubile najmanj 434 ljudi.³⁶ Marjan Žnidarič v knjigi *Cilj Maribor* ter Sašo Radovanovič in Senka Dreu v knjigi *Maribor pod točo bomb* navajajo, da je bilo smrtnih žrtev bombardiranj 483,³⁷ Žnidarič pa v *Do pekla in nazaj* navaja, da jih je bilo 484. Domneva tudi, da je bilo število žrtev še večje, saj so podatki o vojaških osebah zelo skopi.³⁸

Žrtvam bombardiranj sledijo ustreljene oziroma umorjene osebe – 418, ki predstavljajo 10,6 odstotka vseh mariborskih žrtev. Žrtve taborišč iz vrst civilistov, aktivistov Osvobodilne fronte (OF), partizanov in sodelavcev partizanskega gibanja ter neznane pripadnosti (276 oseb) predstavljajo 7 odstotkov. Največ Mariborčanov je umrlo v naslednjih uničevalnih taboriščih: Dachau, Auschwitz, Mauthausen s podružnicami Gusen, Melk, Linz in Steyr, Buchenwald, Flossenbürg in Ravensbrück. Sledijo žrtve poveljnih pobojev in žrtve neznanega vzroka s po 6 odstotki. V poveljnih pobojih v komunističnih taboriščih, koncentracijskih in kazenskih, je umrlo 233 oseb, zvečine iz vrst civilnega prebivalstva in Slovenskih četnikov.³⁹

Ustanavljanje poveljnih koncentracijskih taborišč je bilo neposredno povezano z izvajanjem izгона pripadnikov nemške manjšine. Poleg pripadnikov nemške manjšine pa so se v teh taboriščih znašli tudi madžarske družine in številni Slovenci, osumljeni sodelovanja z nemškim okupatorjem. V osrednjem koncentracijskem taborišču za interniranje nemškega prebivalstva z območja celotne Slovenije, Strnišču pri Ptuj, ki ga je Ozna v kontekstu izvajanja akcije "čiščenje" ustanovila konec junija 1945 po razpustitvi nemškega delovnega in kazenskega taborišča, je umrlo tudi 63 Mariborčanov.⁴⁰ Po prihodu v to osrednje koncentracijsko taborišče, v katerega je bilo po ocenah interniranih med 10.000 in 12.000 ljudi, so številni, še zlasti otroci in ostareli, zaradi izpostavljenosti najhujšim oblikam fizičnega in psihičnega trpinčenja, lakoti in nalezljivi-

³⁶ Interna baza INZ.

³⁷ Žnidarič, *Cilj Maribor*, str. 18; Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 78.

³⁸ Žnidarič, *Do pekla in nazaj*, str. 297.

³⁹ Interna baza INZ. O poveljnih procesih pred vojnimi sodišči, na katerih so bili med obsojenimi večinoma civilisti, Mateja Čoh Kladnik, "V imenu narodov Jugoslavije!: procesi pred vojaškimi sodišči poleti 1945", *Dileme* 8, št. 2 (2024), str. 119–153; Mateja Čoh Kladnik, "V imenu ljudstva!: politični sodni procesi med letoma 1945 in 1951", *SLO : časi, kraji, ljudje : slovenski zgodovinski magazin (Slovenija in totalitarni časi: 80 let od konca druge svetovne vojne in komunističnega prevzema oblasti)*, št. 46 (2025), str. 90–95.

⁴⁰ Interna baza INZ.

vim boleznim kmalu podlegli.⁴¹ V Strnišču pri Ptuj, kjer je po ocenah ptujskega profesorja zgodovine Janeza Janžekoviča zaradi različnih vzrokov umrlo od 800 do 1000 internirancev,⁴² je avgusta 1945 življenje izgubilo tudi pet predšolskih otrok iz Maribora.⁴³ V Brestrnici pri Mariboru in na Pobrežju pri Mariboru, današnjih mariborskih naselij, kjer sta se do januarja 1946 nahajali kazenski taborišči za obsojene na kazen prisilnega dela,⁴⁴ pa je decembra 1945 in januarja 1946 umrlo skupaj vsaj še 35 Mariborčanov. Mariborčani, umrli v povojnih pobojih, so umirali tudi na Pohorju (35).⁴⁵

Talci, skupinske usmrtitve po partizanskih akcijah, predstavljajo dobre 4 odstotke mariborskih žrtev.⁴⁶ Nemški okupator, ki je zanikal, da gre za talstvo, usmrtitve pa označeval za povračilne ali maščevalne ukrepe po partizanskih akcijah, je pri tej skupini uporabljal naslednji postopek. Prijetega osumljenca je zaslišal referent Gestapa. Pri svojem delu je lahko uporabil "poostreno zaslišanje z navzočnostjo zdravnika ali brez njega".⁴⁷ Sestavil je končno, zbirno poročilo, v njem pa predlagal kazen. Izbral je lahko "odgon v koncentracijsko taborišče I. (težke), II. (težje) in III. (najtežje) stopnje ali pa ustrelitev".⁴⁸ Če je vodja IV. oddelka Gestapa soglašal s predlogom za usmrtitev, natančneje ustrelitvijo, je prosil za potrditev komandanta varnostne policije in varnostne službe. Šef civilne uprave je sicer lahko osebo, ki jo je komandant varnostne policije in varnostne službe potrdil za ustrelitev, pomilostil, kar je pomenilo, da so jo poslali v koncentracijsko taborišče. Takih primerov pa je bilo relativno malo. Gestapo je imena ustreljenih, poimenovanih *talci*, objavljaj na lepakih, s čimer je ustraševal prebivalstvo.⁴⁹

Pobitih talcev, ki so se kot žrtve represije med drugo svetovno vojno nedvomno opazno vtisnili v zgodovinski spomin, je bilo na podlagi *Popisa žrtev druge svetovne vojne* 3880. Pri tem jih je bilo v Mariboru usmrčenih 729, kar pomeni skoraj petina oziroma 18,8 odstotka vseh evidentiranih talcev. Število naenkrat

⁴¹ Milko Mikola, *Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji: koncentracijska taborišča Strnišče, Hrastovec, Brestrnica in Filovci* (Ljubljana, 2007), str. 7–14 (dalje: Mikola, *Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih*).

⁴² Mikola, *Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih*, str. 15.

⁴³ Interna baza INZ.

⁴⁴ Milko Mikola, *Dokumenti in pričevanja o povojnih delovnih taboriščih v Sloveniji* (Ljubljana, 2006), str. 17–20.

⁴⁵ Mikola, *Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih*, str. 7–15; Interna baza INZ.

⁴⁶ Največ ustrelitev so v Spodnji Štajerski opravili v sodnih zaporih v Mariboru in v zaporih "Stari pisker" v Celju, precej pa tudi na krajih partizanskih napadov (Ferenc, "Gestapo v Sloveniji", str. 216). O zaporih Damijan Guštin, *Za zapabi. Prebivalstvo Slovenije v okupatorjevih zaporih 1941–1945* (Ljubljana, 2006).

⁴⁷ Ferenc, "Gestapo v Sloveniji", str. 216.

⁴⁸ Prav tam.

⁴⁹ Prav tam. Streljanja so bila z razglasi objavljana do 3. 4. 1945, kasneje, ko je okupator praznil mariborske zapore, pred umikom se je namreč hotel znebiti političnih jetnikov, pa razglasov ni več objavljaj.

pobitih talcev je lahko v posameznih primerih doseglo ali preseglo število 100. Taki primeri so streljanje talcev v Celju 22. julija 1942, ko je nemški okupator po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* ustrelil 101 talca, in streljanje 15. avgusta 1942, ko je bilo ubitih 100 talcev; streljanje talcev v Mariboru, ko je okupator 2. oktobra 1942 ustrelil 144 talcev, ter množična usmrtitev 12. februarja 1945 v Stranica pri Frankolovem, ko je 96 talcev obesil, štiri pa ustrelil kot maščevanje za partizanski napad, v katerem je bil smrtno ranjen celjski okrožni vodja Štajerske domovinske zveze Anton Dorfmeister.⁵⁰

Med Mariborčani je bilo 168 talcev, od tega je bila dobra tretjina ustreljenih v domačem kraju.⁵¹ Po podatkih *Popisa žrtev druge svetovne vojne* je bilo v Celju usmrčenih enajst oseb, v Velenju deset, na Ptuju pet, v Spodnjem Radvanju tri, Lučah tri, če omeniva le nekaj slovenskih krajev. Najmanj 27 Mariborčanov, ki so bili po okupaciji v okviru genocidne politike nemškega okupatorja izgnani v Srbijo ali pa so tam živeli že pred začetkom druge svetovne vojne,⁵² pa je bilo ustreljenih že 16. in 17. oktobra 1941 v množični maščevalni akciji nemškega okupatorja v Kraljevem.⁵³ Med 16. in 19. oktobrom 1941, ko je 717. divizija Wehrmachta/nemške vojske izvrševala ukaz najvišjega nemškega poveljstva o streljanju 100 talcev za vsakega ubitega nemškega vojaka ali 50 za vsakega ranjenega pripadnika nemške vojske, je bilo v okviru maščevanja v Kraljevem, ki predstavlja tragedijo in vojni zločin proti človeštvu, po ugotovitvah zgodovinarja Glišića ustreljenih okoli 2000 oseb.⁵⁴

Med talci je bil tudi Leon (Leopold) Novak, rojen 17. oktobra 1906 v Mariboru, profesor glasbe, sekretar pokrajinskega komiteja Komunistične partije Slovenije za severno Slovenijo. Pred smrtjo je svoji ženi napisal:

⁵⁰ *Poslovilna pisma za svobodo ustreljenih v okupirani slovenski Štajerski* (Maribor, 1965), str. 10–21; Interna baza INZ.

⁵¹ Interna baza INZ.

⁵² Kraljevo je zaradi gospodarskega razvoja (leta 1922 je bila zgrajena Železniška delavnica in leta 1926 Tovarna letal), dobrih pogojev dela in zaslužka ter razvoja v administrativno in upravno središče v obdobju med obema vojnama pritegovalo strokovni kader, kvalificirano in nekvalificirano delovno silo iz vseh krajev takratne Jugoslavije, tudi primorske Slovence, ki so takrat živeli v okviru kraljevine Italije, in Slovence iz Štajerske, zvečine bivše delavce Mariborske železniške delavnice s svojimi družinami. Gl. Silvija Krejaković in Urška Strle, "Rekvijem za harmoniku: Slovenci u kontekstu masovne odmazde u Kraljevu", *Dve domovini: razprave o izseljenstvu* = *Two homelands: migration studies*, št. 133 (2011), str. 75, 77 (dalje: Krejaković in Strle, "Rekvijem za harmoniku: Slovenci u kontekstu masovne odmazde u Kraljevu").

⁵³ Interna baza INZ.

⁵⁴ "Rekvijem za harmoniku: Slovenci u kontekstu masovne odmazde u Kraljevu", str. 75, 77.

Leo Novak

Maribor, 30. X. 1941.

Dragi moj Špelček!

Pred smrtjo Ti pošiljam zadnje pozdrave. Upam, da Ti bo najin otrok v tolažbo. Kratka je bila najina sreča ... Morda Ti bo bodoče življenje zacelilo rane. Pozdravi svoje starše in brata. Staršem povej, naj pozabijo grenkobo, ki sem jim jo prizadejal.

Danes popoldne se bo izvršila smrtna obsodba, mislil bom na Tebe in na otroka, ki pride.

Zadnji objem, zadnji poljub!

Leo⁵⁵

Preglednica 3: Število žrtev mestnega okrožja Maribor glede na vzrok smrti

Vzrok smrti	Število
Neznano	242
Nesreča, povezana z vojnimi dogodki	63
Oborožen spopad	886
Pogrešan	624
Samomor	22
Talec	168
Umrli	74
Ustreljen/umorjen	418
V izgnanstvu	191
V taborišču in zaradi njega	276
Vojno ujetništvo	57
Zaradi različnih posledic, povezanih z vojno	156
Žrtev bombardiranja	493
Žrtev poveljnih pobojev	233
Drugo	43
Skupaj	3946

⁵⁵ *Poslovilna pisma za svobodo ustreljenih v okupirani slovenski Štajerski* (Maribor, 1965), str. 72.

Osebe, ki je izgubila življenje zaradi vojnih in povojnih razmer, pa ne določa le njena (ne)vpetost v vojno dogajanje, ampak je enako pomembno, kdo je povzročil njeno smrt. Za največ mariborskih žrtev, 1199 ali dobrih 30 odstotkov, povzročitelj ostaja neznan. 905 smrti ali 23 odstotkov mariborskih žrtev je povzročil nemški okupator, posredno pa nosi odgovornost za še dobrih 12,4 odstotka smrti, ki jih je neposredno povzročila Rdeča armada. 465 mariborskih žrtev ali skoraj 12 odstotkov so povzročile zavezniške vojaške enote. Partizanske enote in Jugoslovanska armada pa so povzročile 5,4 odstotka mariborskih žrtev.

Preglednica 4: Število žrtev mestnega okrožja Maribor glede na povzročitelja smrti

Povzročitelj smrti	Število
Neznan	1199
Jugoslovanska armada	58
Nemške okupacijske enote	905
Partizanske enote	153
Protipartizanske oborožene formacije (sam. in v sodel.)	74
Rdeča armada	488
Ustaši	93
Varnostne organizacije	465
Zavezniške vojaške enote	465
Drugo	46
Skupaj	3946

Žrtve Maribora (3946), ki predstavljajo 5,5 odstotka izgube takratnega mariborskega prebivalstva, so izgubile življenje v 35 različnih državah Evrope in Afrike. Največ, dobrih 47 odstotkov, jih je izgubilo življenje v Sloveniji; za skoraj petino oziroma 18,8 odstotka država smrti ni znana, po 5 odstotkov jih je umrlo v Nemčiji in na Hrvaškem, po dobri 4 odstotki v Srbiji in Rusiji, 4 odstotki v Avstriji in 2,5 odstotka v Bosni in Hercegovini.

Preglednica 5: Število žrtev mesta Maribor glede na državo smrti

Država smrti	Število
Neznano	741
Avstrija	154
BiH	97
Hrvaška	199
Nemčija	199
Rusija	164
Slovenija	1878
Srbija	171
Drugo	343
Skupaj	3946

Mladoletne smrtne žrtve mestnega okrožja Maribor v primerjalni perspektivi

Kot že omenjeno, zbirka *Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej* odstira, da je Slovenija v celoti z več kot 100.000 smrtnimi žrtvami utrpela 6,7-odstotno izgubo takratnega prebivalstva. Mladoletne osebe, kot so poimenovane v podatkovni bazi, tj. osebe, ki so bile v času smrti mlajše od 21 let, v celotnem številu žrtev s 5883 izgubljenimi življenji predstavljajo blizu 6 odstotkov, 78 odstotkov jih je bilo moškega in 21 odstotkov ženskega spola, za en odstotek podatka o spolu ni bilo mogoče pridobiti.

1420 mladoletnih žrtev oziroma 24 odstotkov je bilo otrok, 738 oziroma 12,5 odstotka delavcev različnih strok, 666 oziroma 11,3 odstotka dijakov in vajencev različnih strok, 532 oziroma 9 odstotkov kmečkih/posestniških sinov in hčera, 487 oziroma 8,3 odstotka učencev, 61 oziroma 1 odstotek pa pomočnikov raznih strok. Za 1325 oseb oziroma 22,5 odstotka žrtev socialnega statusa ni bilo mogoče ugotoviti, 654 oseb oziroma 11 odstotkov žrtev pa ne spada v nobeno od naštetih kategorij.

Preglednica 6: Socialna struktura mladoletnih žrtev na območju današnje Republike Slovenije

Socialna struktura	Število (%)
Neznano	1325 (22,5 %)
Delavci različnih strok	738 (12,5 %)
Dijaki in vajenci različnih strok	666 (11,3 %)
Kmečki/posestniški sinovi in hčere	532 (9 %)
Otroci	1420 (24 %)
Pomočniki raznih strok	61 (1 %)
Učenci	487 (8,3 %)
Drugo	654 (11 %)
Skupaj	5883 (100 %)

3374 mladoletnih žrtev oziroma 57 odstotkov je bilo civilistov, 1729 oziroma 29,4 odstotka pripadnikov partizanskih in 246 oziroma 4,2 odstotka protipartizanskih oboroženih formacij, 111 oziroma 1,9 odstotka pa je bilo pripadnikov tujih oboroženih formacij, od teh jih je bilo 105 v nemških oboroženih formacijah. 97 oziroma 1,6 odstotka je bilo aktivistov OF. Za kar 307 oseb oziroma 5,2 odstotka žrtev vojnega statusa oziroma vloge ni bilo mogoče določiti, 109 oseb oziroma 1,8 odstotka žrtev pa ne spada v nobeno izmed naštetih kategorij.

Preglednica 7: Vojni status mladoletnih žrtev na območju današnje Republike Slovenije

Vojni status	Število (%)
Neznano	307 (5,2 %)
Akivist OF	97 (1,6 %)
Civilist	3374 (57 %)
Partizanske oborožene formacije	1729 (29,4 %)
Protipartizanske oborožene formacije	246 (4,2 %)
Tuje oborožene formacije	111 (105 v nemških oboroženih formacijah) (1,9 %)
Drugo	109 (1,8 %)
Skupaj	5883 (100 %)

Od 5883 mladoletnih oseb jih je več kot 20 odstotkov izgubilo življenje v boju, 22 odstotkov je bilo umorjenih, ustreljenih, 15,2 odstotka jih je življenje izgubilo zaradi nesreče, v izgnanstvu je življenje izgubilo 9 odstotkov, v taboriščih 8,8 odstotka in zaradi bombardiranja 7,2 odstotka oseb.⁵⁶

* * *

Slovenska Štajerska je bila po deležu mladoletnih žrtev v celotnih populacijskih izgubah enako prizadeta kot Slovenija, saj mladoletne žrtve Spodnje Štajerske pomenijo 6 odstotkov vseh izgubljenih življenj. Pri tem je bilo 255 mladoletnih oseb ali 13,5 odstotka mladoletnih žrtev druge svetovne vojne iz Maribora. Med umrlimi so prevladovale žrtve moškega spola, teh je bilo 168 oziroma 66 odstotkov, 83 oziroma 32,5 odstotka žrtev je bilo ženskega spola, za štiri umrle osebe oziroma 1,5 odstotka tega podatka ni bilo mogoče pridobiti.

Glede na socialni status je bilo največ mladoletnih žrtev med otroki – 45 oziroma 17,6 odstotka moškega spola, 38 ali 14,9 odstotka pa ženskega spola. 48 oseb oziroma 18,8 odstotka je bilo učencev in učenk, 35 oziroma 13,7 odstotka dijakov in dijakinj, 24 oziroma 9,4 odstotka je bilo vajencev. 19 oseb oziroma 7,5 odstotka žrtev ne spada v nobeno od naštetih kategorij, za 42 oziroma 16,5 odstotka mladoletnih žrtev pa socialnega statusa ni bilo mogoče ugotoviti.

Med vzroki smrti, povezanimi z mladoletnimi žrtvami iz Maribora, so naslednji: bolezen, nesreča, neznano, oborožen spopad, pogrešan na prisilnem delu, pogrešan v internaciji, pogrešan v zaporu, pogrešan, posledice oboroženega spopada, posledice ran, posledice vojne, samomor, talec ustreljen, umorjen v izgnanstvu, umorjen v taborišču, umorjen, umrl v izgnanstvu, umrl v taborišču, umrl, ustreljen na begu, ustreljen v izgnanstvu, ustreljen, utonil, žrtev bombardiranja, žrtev povojnih pobojev. Izstopajo (z več kot desetimi osebami) naslednje kategorije: nesreča (24 oseb oziroma 9,5 odstotka žrtev), oborožen spopad (17 oseb oziroma 6,7 odstotka žrtev), pogrešan (13 oseb oziroma 5,1 odstotka žrtev), umorjen (15 oseb oziroma 5,9 odstotka žrtev), umrl v izgnanstvu (24 oseb oziroma 9,5 odstotka žrtev), žrtev bombardiranja (102 osebi oziroma 40 odstotkov žrtev). Med mladoletnimi žrtvami zavezniških bombardiranj je bila več kot polovica še predšolskih otrok. 14. oktobra 1944, ko so se zavezniki posvetili bombardiranju železniške infrastrukture in so na železniški most in

⁵⁶ Gl. Mojca Šorn, "Spomini, zgodovina in prihodnost", *Borec (Spomini še živijo* LXXV, št. 820–822 (2023), str. 19; Mojca Šorn, Marta Rendla, Ida Leonida Gnidovec, Sergej Škofljanec in Marko Kupljen, "Projekt *Spomini še živijo* ter otroci in mladoletni v vojni (Slovenija 1941–1945)", *Prispevki za novejšo zgodovino* 64, št. 3 (2024), str. 152–167.

ranžirno postajo v Mariboru odvrgli 135 ton eksplozivnih in 14 ton zažigalnih bomb ter zadeli dohode k železniškemu mostu in porušili stanovanjske predele mesta,⁵⁷ je bilo med 81 ubitimi v bombnem napadu tudi šest predšolskih otrok.

Med mladoletnimi žrtvami bombardiranj je bilo precej primerov, ko so družine izgubile po več otrok. Tako sta 7. novembra 1944, ko so ameriški bombniki bombardirali ter močno poškodovali Tezenski kolodvor in železniško progo ter Tovarno letalskih motorjev,⁵⁸ življenje izgubila predšolska otroka, dveletni bratec Alojz in sestra Hilda, manj kot mesec dni stara dojenčica, skupaj z materjo Hildo Leopoldino Lorbek iz Kamnice.⁵⁹ 30. novembra 1944 pa so v manjšem, a nenadnem napadu, ki je zajel območje od kadetnice do elektrarne Mariborski otok in v katerem je bila porušena ena stanovanjska zgradba, po dve sta bili težko in srednje težko poškodovani, devet pa jih je bilo le malo poškodovanih,⁶⁰ umrli otroci družine Turk iz Maribora, sedemnajstletni dvojčici Dragica in Karolina ter njun predšolski štiriletni bratec Boris. Tega dne, ko je domove izgubilo več deset Mariborčanov, sta življenje izgubila tudi enoletni bratec Henrik Friderik in šestnajstletna sestra Marija Mikič.⁶¹ 17. novembra 1944, ko je 35 težkih bombnikov napadlo železniški most in ranžirno postajo v Mariboru in so poleg železniške infrastrukture bombe povzročile veliko škodo v severnem delu mesta – poškodovane so bile stavba Štajerske domovinske zveze v Mladinski ulici, vinarska šola ter petdeset stanovanjskih zgradb,⁶² pa so umrli štirje otroci družine Krajšek, sedemletna učenka Marija, predšolski enoletni Jožef, štiriletna Ana Valerija in Karl.⁶³ 6. decembra 1944, ko so zavezniki za bombardiranje južne in severne železniške postaje (Glavnega in Koroškega kolodvora) nad Maribor v slabem vremenu poslali več deset bombnikov,⁶⁴ je v bombardiranju med blizu 50 umrlimi življenje izgubilo tudi 14 mladoletnih, od tega osem predšolskih otrok.⁶⁵ Ker je večina bomb padla na stanovanjske predele z razno pomembno bolnišnično, upravno, izobraževalno in drugo infrastrukturo,⁶⁶ so življenje izgubili sestre družine Bučar, učenki Ivana Herta in Danijela, ter trije sorojenci, učenci družine Lešnik, osemletna Erika Marija, enajstletni Srečko in dvanajstletni Ivan. Tri predšolske otroke je izgubila tudi

⁵⁷ Prebilič in Dreu, "Bombardiranje Maribora", str. 201.

⁵⁸ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 39; Marjan Žnidarič, "Tovarna letalskih motorjev v Mariboru (1941–1945)", *Prispevki za novejšo zgodovino* 37, št. 2 (1997), str. 213–225.

⁵⁹ Interna baza INZ.

⁶⁰ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 47.

⁶¹ Interna baza INZ.

⁶² Prebilič in Dreu, "Bombardiranje Maribora", str. 203.

⁶³ Interna baza INZ.

⁶⁴ Prebilič in Dreu, "Bombardiranje Maribora", str. 205.

⁶⁵ Interna baza INZ.

⁶⁶ Radovanovič in Dreu, *Maribor pod točo bomb*, str. 49.

Slovenski izgnanci na dvorišču meljske vojašnice v Mariboru čakajo na transport v Srbijo, julij 1941 (Muzej narodne osvoboditve Maribor, Fototeka)

družina Polegek iz Studencev, triletno Hermino, še ne dveletnega Leopolda in komaj devet dni starega dojenčka Johanna. Podobno usodo je doživela tudi družina Raner, ki je tega dne izgubila tri predšolske otroke, triletno Adolfo, še ne dveletno Elfrido in petletnega Petra.⁶⁷

60 žrtev oziroma 1,8 odstotka ne spada v nobeno izmed izpostavljenih kategorij.

Število mladoletnih žrtev je naraščalo s trajanjem vojne. Največ jih je izgubilo življenje v letih 1944 in 1945, kot primer navajava žrtve bombardiranja: 13 jih je umrlo v letu 1941, prav toliko v letu 1942, leto kasneje enajst, leta 1943 89 in leta 1945 66, tri mladoletne osebe so umrle v letu 1946.

Baza podatkov razkriva, da je glede na vojni status oziroma vlogo med drugo svetovno vojno največ žrtev med mladoletnimi Mariborčani bilo med civilisti – 202 osebi oziroma 79 odstotkov, sledile so žrtve med pripadniki Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije oziroma Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije (NOV in POS/POJ)

⁶⁷ Interna baza INZ.

Carinska pošta in Glavni kolodvor po bombnih napadih na Maribor (Muzej narodne osvoboditve Maribor, Fototeka)

– 25 oseb oziroma 9,8 odstotka. Največ mladoletnih žrtev iz Maribora je življe-
nje izgubilo v Sloveniji, 180 oseb oziroma 70,6 odstotka.

Preglednica 8: Vojni status mladoletnih žrtev iz Maribora

Vojni status	Število (%)
Neznano	17 (6,7 %)
Aktivist OF	3 (1,2 %)
Civilist	202 (79 %)
Nemške uniformirane formacije	6 (2,5 %)
NOV in POS/POJ	25 (9,8 %)
Sodelavec NOV in POS	2 (0,8 %)
Skupaj	255 (100 %)

Maribor po bombardiranju (Muzej narodne osvoboditve Maribor, Fototeka)

Preglednica 9: Država smrti mladoletnih žrtev iz Maribora

Država smrti	Število (%)
Slovenija	180 (70,6 %)
Neznano	15 (5,9 %)
BiH	14 (5,5 %)
Hrvaška	12 (4,7 %)
Srbija	13 (5,1 %)
Drugo	21 (8,2 %)
Skupaj	255 (100 %)

V povezavi s podatkom, da je največ mladoletnih oseb iz Maribora življenje izgubilo v bombardiranju, je tudi podatek, da so največ smrtnih žrtev povzročile zavezniške vojaške enote, 92 oziroma 36,1 odstotka. Nemški okupator je med povzročitelji šele na tretjem mestu, zaradi njega je življenje izgubilo 41 oseb oziroma 16,1 odstotka žrtev, pri čemer poudarjava, da povzročitelja za 80 oseb oziroma 31,4 odstotka žrtev ni bilo mogoče ugotoviti.

Preglednica 10: Povzročitelj smrti mladoletnih žrtev iz Maribora

Povzročitelj smrti	Število (%)
Neznano	80 (31,4 %)
Nemški okupator	41 (16,1 %)
OZNA	18 (7 %)
Zavezniške vojaške enote	92 (36,1 %)
Drugo	24 (9,4 %)
Skupaj	255 (100 %)

Epilog

Glede na število prebivalstva posamezne pokrajine je najvišji delež izgub z dobrimi 31.900 osebami ali 9,5 odstotka žrtev (od 336.279 prebivalcev) utrpela Ljubljanska pokrajina, torej Dolenjska in Notranjska z Ljubljano. Ljubljanska pokrajina v primerjavi z drugimi pokrajinami odstopa po tem, da v strukturi žrtev največjo skupino predstavljajo tiste iz protipartizanskega tabora (okoli 38 odstotkov), kar priča o ostrini notranjega slovenskega spopada. S 1380 osebami ali 7,4 odstotka žrtev (od 18.770 prebivalcev) ji sledi Koroška, torej Mežiška dolina z Dravogradom. Tik za njo je s 13.385 osebami ali 7,3 odstotka žrtev (od 183.464 prebivalcev) Gorenjska, kjer največjo skupino žrtev predstavljajo pripadniki partizanskih enot, okoli 36 odstotkov. Sledi ji Spodnja Štajerska, torej slovenska Štajerska, z 31.980 žrtvami ali 5,4-odstotno izgubo takratnega prebivalstva (596.466), kjer največjo skupino pomenijo žrtve iz vrst civilnega prebivalstva, okoli 32 odstotkov. Manj kot 5 odstotkov izgub so utrpeli Primorska, Prekmurje in Reška pokrajina. Pri drugih žrtvah ni na voljo ustreznih podatkov.⁶⁸

⁶⁸ Žrtvoslovni zemljevid Slovenije v: Jože Dežman, "Dolga pot s temne strani meseca," *SLO : časi, kraji, ljudje : slovenski zgodovinski magazin (Slovenija in totalitarni časi: 80 let od konca druge svetovne vojne in komunističnega prevzema oblasti)*, št. 46 (2025), str. 96–109.

Preglednica 11: Žrtve druge svetovne vojne na območju današnje Republike Slovenije po pokrajinah (1941–1946)

Pokrajina	Število žrtev v interni bazi INZ (oktober 2022)	Delež žrtev glede na število prebivalstva pokrajine
Neznano	4996	5 %
Gorenjska (183.464 preb.) ⁶⁹	13.384	7,3 %
Koroška (18.770 preb.) ⁷⁰	1380	7,4 %
Ljubljanska pokrajina (336.279 preb.) ⁷¹	31.904	9,5 %
Primorska (260.000 preb.) ⁷²	12.577	4,8 %
Prekmurje (97.000 preb.) ⁷³	1843	1,9%
Reška pokrajina	1947	
Spodnja Štajerska (596.466) ⁷⁴	31.979	5,4 %
Slovenija (1.492.000 preb.)⁷⁵	100.014	6,7 %

Za žrtve mesta Maribor in njihovo strukturo lahko zapiševa, da jih določata dva dejavnika – nemška zasedba in strateška lega. Strukturna analiza žrtev glede na vojni status oziroma vlogo posamezne žrtve med drugo svetovno vojno namreč kaže, da je največ žrtev bilo iz vrst vojaških oseb (42 odstotkov). Med njimi pa večino žrtev zaradi uvedbe vojaške obveznosti na zasedenih ozemljih predstavljajo prisilno mobilizirani v nemško vojsko. Med vojaškimi osebami, prisilno mobiliziranimi v nemško vojsko, po številu sledijo žrtve iz vrst partizanskega gibanja. Vojaškim osebami po številu sledijo žrtve iz vrst civilistov, ki predstavljajo drugo največjo skupino. Pomen enih in drugih odseva analiza žrtev glede na vzrok smrti – največ smrti je terjalo vojaško delovanje. Ker pa je bil Maribor središče industrijske in gospodarske infrastrukture, izstopajo tudi smrti, povzročene zaradi zavezniških strateških

⁶⁹ Interna baza INZ.⁷⁰ Interna baza INZ.⁷¹ *Prebivalstvo Slovenije 1931 in 1941. Demografska statistika* (Ljubljana, 1945), str. 2.⁷² Podatki o št. prebivalstva na območju RS 1941 povzeti po Tadeja Tominšek Rihtar in Mojca Šorn, "Izgube in smrtne žrtve", v: *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1948–1992* (Ljubljana, 2006), str. 792 (dalje: Tominšek Rihtar in Šorn, "Izgube in smrtne žrtve").⁷³ Podatki o št. prebivalstva na območju RS 1941 povzeti po: Tominšek Rihtar in Šorn, "Izgube in smrtne žrtve".⁷⁴ Prav tam.⁷⁵ Prav tam, str. 791.

Maribor v ruševinah (Muzej novejši in sodobne zgodovine Slovenije, Fototeka, avtor neznan)

bombardiranj, ki so najbolj prizadela civilno prebivalstvo, zlasti otroke in mladoletne.

Kaj pa pokaže umestitev Maribora oziroma njegovih mladoletnih žrtev v širši, slovenski kontekst? Med drugo svetovno vojno je umrlo 255 mladoletnih Mariborčanov. Te žrtve so, kot sva že zapisali, predstavljale 13,5 odstotka vseh mladoletnih žrtev iz Spodnje Štajerske, ki je s 1890 umrlimi oziroma z več kot 32 odstotki ali slabo tretjino vseh mladoletnih žrtev prednjačila pred vsemi okupacijskimi pokrajinami.

Preglednica 12: Število mladoletnih žrtev po pokrajinah

Pokrajina	Število (%)
Neznano	144 (2,44)
Gorenjska	680 (11,56)
Koroška	80 (1,36)
Ljubljanska pokrajina	1755 (29,83)
Prekmurje	147 (2,50)
Primorska	985 (16,74)
Reška pokrajina	202 (3,43)
Spodnja Štajerska	1890 (32,13)
Skupaj	5883 (100)

Glede na socialno strukturo je med mladoletnimi Mariborčani umrlo največ otrok – prav tako kot na področju današnje Slovenije. Glede na vojni status mladoletnih mariborskih žrtev oziroma njihovo vlogo v vojni je umrlo največ civilistov – prav tako kot na področju današnje Slovenije. Za področje celotne Slovenije je značilno, da je bila največja smrtnost med mladoletnimi v letih 1944 in 1945. Glede na vzrok smrti je na področju današnje Slovenije največ mladoletnih oseb izgubilo življenje zaradi vojaškega delovanja, največ mladoletnih prebivalcev Maribora pa je življenje izgubilo v bombardiranjih. Glede na povzročitelja smrti je na področju današnje Slovenije največ mladoletnih oseb izgubilo življenje zaradi vojaškega delovanja nemškega okupatorja, največ mladoletnih prebivalcev Maribora pa zaradi vojaških aktivnosti zavezniških vojaških enot.

Marta Rendla and Mojca Šorn

FATALITIES IN MARIBOR DURING AND IMMEDIATELY AFTER WORLD WAR II

SUMMARY

In their contribution, the authors present the loss of human life suffered by the city of Maribor during and immediately after World War II. The analysis of the casualties is based on the research database titled *Fatalities among the Population in the Territory of the Republic of Slovenia During and Immediately after World War II*.

The fatalities in Maribor are placed in the context of the entire Slovenian territory as well as in the provincial context, which means that they are presented comparatively. In the second part, they are presented according to the year of death, military status, cause and perpetrator of death, and country of death. In the third part, the authors focus on the underage fatalities who had the right of domicile in Maribor at the beginning of World War II and did not survive the war. They examine their social and military status, as well as the cause, year, country, and perpetrator of their deaths. In the final part, the consequences of the war in individual provinces are also presented from the demographic point of view.

The casualties of the city of Maribor and their structure can be described as being determined by two factors: the German occupation and the strategic location. A structural analysis of the fatalities according to their military status or role during World War II reveals that the majority of victims were military personnel (42 %). Most of them were forcibly mobilised into the German Army as a result of the imposition of military conscription in the occupied territories. In terms of numbers, the fatalities among the soldiers forcibly mobilised into the German Army are followed by the deaths in the Partisan ranks. Civilian casualties represent the second largest group after the military personnel. The significance of both groups is reflected in the analysis of fatalities by cause of death. Military activities resulted in the greatest number of fatalities. However, as Maribor was a centre of industrial and economic infrastructure, the casualties caused by the Allied strategic bombardments, which mostly harmed the civilian population, especially children and minors, also stand out.

The authors note that, in terms of social structure, in Maribor (the same as in the entire territory of today's Slovenia), children represented the majority of underage fatalities. In terms of the underage casualties' military status or their

role in the war, civilian fatalities were the most numerous in Maribor, just like in the entire territory of today's Slovenia. It is characteristic for the entire territory of Slovenia that the mortality rates among minors peaked in 1944 and 1945. Regarding the cause of death, in the territory of today's Slovenia, the largest number of minors lost their lives due to military activities, while the largest number of minors in Maribor lost their lives in bombardments. In terms of the perpetrator of death, in the territory of today's Slovenia, the largest number of minors lost their lives because of the German occupiers' military activities, while the largest number of minors in Maribor were killed due to the Allied Forces' military activities.

VIRI IN LITERATURA

MNOM – Muzej narodne osvoboditve Maribor, Fototeka.

MNSZS – Muzej novejšje in sodobne zgodovine Slovenije, Fototeka.

"Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej", *Zgodovina Slovenije – Sistory*, dostopno na: <https://www.sistory.si/ww2?t=desc>, pridobljeno: 25. 11. 2024.

Interna baza Inštituta za novejšjo zgodovino (INZ): Tadeja Tomišek Čehulič, Mojca Šorn, Marta Rendla in Dunja Dobaja, *Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej* [Zbirka].

Marburger Zeitung – Maribor, letnik 1941.

"Laws of War: Laws and Customs of War on Land", *Yale Law School*, dostopno na: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp, pridobljeno: 25. 11. 2024.

.....

Butler, Rupert, *Ilustrirana zgodovina gestapa* (Radenci, 1998).

Čepič, Zdenko, Damijan Guštin in Martin Ivanič, *Podobe iz življenja Slovencev v drugi svetovni vojni* (Ljubljana, 2005).

Čoh Kladnik, Mateja, "V imenu ljudstva: politični sodni procesi med letoma 1945 in 1951", *SLO : časi, kraji, ljudje : slovenski zgodovinski magazin (Slovenija in totalitarni časi: 80 let od konca druge svetovne vojne in komunističnega prevzema oblasti)*, št. 46 (2025), str. 90–95.

Čoh Kladnik, Mateja, "V imenu narodov Jugoslavije: procesi pred vojaškimi sodišči poleti 1945", *Dileme* 8, št. 2 (2024), str. 119–153.

Deželak Barič, Vida in Marta Rendla, "Druga svetovna vojna in viktimološka podoba Zasavja", v: *Žrtve druge svetovne vojne v Zasavju* (Trbovlje, 2012).

Dežman, Jože, "Dolga pot s temne strani meseca", *SLO : časi, kraji, ljudje : slovenski zgodovinski magazin (Slovenija in totalitarni časi: 80 let od konca druge svetovne vojne in komunističnega prevzema oblasti)*, št. 46 (2025), str. 96–109.

Ferenc, Tone, "Gestapo v Sloveniji", v: Rupert Butler, *Ilustrirana zgodovina gestapa* (Radenci, 1998).

Ferenc, Tone, *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno. 1, Razkosanje in aneksionizem* (Ljubljana, 2006).

Ferenc, Tone, *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno. 2, Raznarodovanje* (Ljubljana, 2010).

Ferenc, Tone, *Okupacijski sistemi med drugo svetovno vojno. 3, Nasilje in izkoriščanje*

- gmotnih sil za potrebe okupatorskih držav* (Ljubljana, 2009).
- Filipič, France**, *Prvi poborski partizani* (Maribor, 1965).
- Filipič, France**, *Poborski bataljon: poglavje iz zgodovine narodnoosvobodilne borbe v severovzhodni Sloveniji* (Ljubljana, 1963).
- Griesser Pečar, Tamara**, *Razdvojeni narod: Slovenija 1941–1945* (Ljubljana, 2005).
- Guštin, Damijan**, "Oboroženi upor in nastanek partizanskih enot", v: *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1948–1992* (Ljubljana, 2006), str. 621–627.
- Guštin, Damijan**, *Za zapabi. Prebivalstvo Slovenije v okupatorjevih zaporih 1941–1945* (Ljubljana, 2006).
- Jerman, Gregor, Franc Fideršek, Boris Pšeničnik, Rudolf Holzer in Ludvik Puklavc**, *Prisilna mobilizacija na Štajerskem* (Celje, 2003).
- Kladnik, Tomaž in Mateja Matjašič Friš**, "Maribor med obema vojnama in vprašanje vojaške infrastrukture", *Studia Historica Slovenica* 21, št. 3 (2021), str. 789–823.
- Kokalj Kočever, Monika**, "Okupatorsko nasilje", *SLO : časi, kraji, ljudje : slovenski zgodovinski magazin (Slovenija in totalitarni časi: 80 let od konca druge svetovne vojne in komunističnega prevzema oblasti)*, št. 46 (2025), str. 80–89.
- Kokalj Kočever, Monika**, "Prisilni mobiliziranci v nemško vojsko", *SLO : časi, kraji, ljudje : slovenski zgodovinski magazin (Slovenija in totalitarni časi: 80 let od konca druge svetovne vojne in komunističnega prevzema oblasti)*, št. 46 (2025), str. 50–55.
- Krejakovič, Silvija in Urška Strle**, "Rekvijem za harmoniku: Slovenci u kontekstu masovne odmazde u Kraljevu", *Dve domovini: razprave o izseljenstvu = Two homelands: migration studies*, št. 133 (2011), str. 73–89.
- Leto 1941 na Slovenskem: vojna in okupacija* (Ljubljana, 2021).
- Mikola, Milko**, *Dokumenti in pričevanja o povojnih delovnih taboriščih v Sloveniji* (Ljubljana, 2006).
- Mikola, Milko**, *Dokumenti in pričevanja o povojnih koncentracijskih taboriščih v Sloveniji: koncentracijska taborišča Strnišče, Hrastovec, Brestrnica in Filovci* (Ljubljana, 2007).
- Mlakar, Boris**, "Protirevolucionarni tabor in njegovo širjenje v obdobju pred kapitulacijo Italije," v: *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1948–1992* (Ljubljana, 2006), str. 683–685.
- Mlakar, Boris**, *Slovensko domobranstvo: 1943–1945: ustanovitev, organizacija, idejno ozadje* (Ljubljana, 2003).
- Okupacijske meje 1941–1945* (Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2020).
- Peklar, Aleksander**, *Gestapo v Mariboru: diplomsko delo* (Maribor, 2014).
- Poslovilna pisma za svobodo ustreljenih v okupirani slovenski Štajerski* (Maribor, 1965).
- Prebilič, Vladimir in Lara Iva Dreu**, "Bombardiranje Maribora 1944–1945 kot del angloameriškega strateškega bombardiranja nemške vojaške industrije in prome-

- tnih zvez v luči primerjave slovenskih in angloameriških arhivskih virov", *Studia Historica Slovenica* 22, št. 1 (2022), str. 189–219, 285.
- Prebivalstvo Slovenije 1931 in 1941. Demografska statistika* (Ljubljana, 1945).
- Radovanovič, Sašo in Senka Dreu**, *Maribor pod točo bomb: Taborišče smrti* (Miklavž na Dravskem polju, 2022).
- Radovanovič, Sašo**, "Bombardiranje Slovenije 1944–1945. Neeksplodirane letalske bombe kot živa dediščina", *SLO : časi, kraji, ljudje : slovenski zgodovinski magazin (Slovenija in totalitarni časi: 80 let od konca druge svetovne vojne in komunističnega prevzema oblasti)*, št. 46 (2025), str. 74–79.
- Repe, Božo in Kornelija Ajlec**, "Okupacijske meje 1941–1945 skozi diplomatske arhive, življenje ljudi in ostanke na terenu", v: *Okupacijske meje 1941–1945* (Ljubljana, 2020), str. 7–32.
- Rogl, Zdenka in Marjan Žnidarič**, *Maribor: 1941–1945* (Maribor, 1975).
- Siter, Daniel**, "Švabsko-nemška kulturna zveza in vloga njenih članov na Slovenskem v letih 1922–1945", *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 70, št. 1 (2022), str. 141–160.
- Šorn, Mojca**, "Spomini, zgodovina in prihodnost", *Borec (Spomini še živijo)* LXXV, št. 820–822 (2023), str. 17–20.
- Šorn, Mojca, Marta Rendla, Ida Leonida Gnidovec, Sergej Škofljanec in Marko Kupljen**, "Projekt *Spomini še živijo ter otroci in mladoletni v vojni (Slovenija 1941–1945)*", *Prispevki za novejšo zgodovino* 64, št. 3 (2024), str. 152–167.
- Tominšek Rihtar, Tadeja in Mojca Šorn**, "Izgube in smrtne žrtve", v: *Slovenska novejša zgodovina. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1948–1992* (Ljubljana, 2006), str. 790–795.
- Vodopivec, Peter**, *Od Poblinove slovnice do samostojne države. Slovenska zgodovina od konca 18. do konca 20. stoletja* (Ljubljana, 2006).
- Vodušek Starič, Jera**, "Prevzem oblasti po vojni in vloga OZNE – obračun", v: *Slovenija v letu 1945: zbornik referatov [z mednarodnega znanstvenega posveta Slovenija v letu 1945, 27. in 28. septembra 1995 v Ljubljani]* (Ljubljana, 1996), str. 93–110.
- Ževart, Milan**, *Izganjanje Slovencev na Štajerskem in Koroškem 1941–1945* (Maribor, 1991).
- Ževart, Milan**, *Lackov odred: Lackova četa, Lackov bataljon, Poborski-Lackov odred* (Maribor, 1988).
- Žnidarič, Marjan**, "Okupacijska uprava v Slovenski Štajerski leta 1941", *Lex localis*, II, št. 1 (2004), str. 21–43, str. 21.
- Žnidarič, Marjan**, "Tovarna letalskih motorjev v Mariboru (1941–1945)", *Prispevki za novejšo zgodovino* 37, št. 2 (1997), str. 213–224.
- Žnidarič, Marjan**, *Cilj Maribor. Ob 60-letnici bombnih napadov na Maribor* (Maribor, 2004).
- Žnidarič, Marjan**, *Do pekla in nazaj. Nacistična okupacija in narodnoosvobodilni boj v Mariboru 1941–1945* (Maribor, 1997).

